

Összefoglaló

2016.április 24-26-ig, [bizalmas adat]-en, egy [bizalmas adat]-megyében, a [bizalmas adat] járásban található faluban kutattunk, a szociális földprogramok alakulását illetően, [bizalmas adat] (hallgató), [bizalmas adat] (tanár), és [bizalmas adat] (hallgató), A Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszéke által, terepgyakorlat keretében.

[bizalmas adat] két fő részből áll; [bizalmas adat]-ból és [bizalmas adat]-ból. A falu mindössze 880fős, amiből [bizalmas adat]-n kb. 500-an, [bizalmas adat]-en pedig kb. 300-an laknak. 40% roma etnikumúnak vallja magát. Elhelyezkedését illetően, viszonylag közel esik [bizalmas adat]-hez, és [bizalmas adat]-hoz. Ebből adódik a jó infrastruktúra. A falu kutatásának oka az, hogy a településen megnőtt a munkanélküliség aránya, amit a közfoglalkoztatás az, amely enyhít. Emellett pedig nagy százalékban kapnak a szociális földprogram keretében vetőmag és kisállat (csirke, kacs) segélyeket az ott élők.

A következőkben a három, általam készített interjút elemzem 6 dimenzió alapján, melyek a következők: 1. foglalkozási életút, 2. település társadalma és gazdasága, 3. földprogram folyamata, 4. hatalmi viszonyok, 5. eredmény és hatás, 6. jövőkép.

A bevezető, kapcsolatfelvevő kérdés a család bemutatását és a településhez való viszonyulást jelentette. Mindhárom alany családos. Három, öt és egy gyermekkel rendelkeznek, amelyből az öt gyermekes család kivételével (a legnagyobb lány már dolgozik, és nem lakik otthon), mindenütt együtt élnek. Szintén, mind a hárman beköltöztek a faluba. Ketten a párválasztást követően, egyikük pedig családi okok (halálozás) miatt került [bizalmas adat]-re. Az első kettő alany a környékről, a harmadik pedig a [bizalmas adat]-ról jött. Általánosságban szeretnek a faluban élni, ahogyan az a szavaikból is kitűnt, viszont ez a munkára nem terjedt ki.

A bevezető után kezdődött meg az interjúk tényleges része. Az **első dimenzió** tehát a **foglalkozási életút**. Azaz mit tanult, mikor, hol dolgozott, meddig? Hogyan került a mostani helyzetébe? A gazdálkodással milyen viszonyban állnak? S ugyanezek a családtagokat illetően. Az öt gyermekes anya befejezett általános iskolai bizonyítvánnyal rendelkezik, továbbá a Start közmunkaprogram keretében egy 1,5 éves képzésben is részt vett. Régen ruhagyárban dolgozott, aztán kikerült ebből a gyermekvállalás miatt. Ez idő alatt volt egy kis

ideig munkanélküli, majd az ötödik gyermek után, az anyasági után került a közmunkaprogramba, ahol azóta is dolgozik. Férje a [bizalmas adat]-ban található [bizalmas adat] gyárban, majd egy acélgyárban dolgozott. Miután a gyár bezárt, munkanélküli lett. A gyermekek közül négyen még tanulnak, egyikük pedig [bizalmas adat]-ban dolgozik egy gyárban. Mindig is gazdálkodtak a saját, házukhoz tartozó kertjükön.

A második szintén nyolc általánost végzett, s a [bizalmas adat]gyárban dolgozott. Aztán a gyermekvállalás miatt ott kellett hagynia azt, mivel az első gyermeke beültetéssel sikerült. Emiatt kellett [bizalmas adat]-re járnia kezelésekre, amit a munkával nem tudott volna összeegyeztetni. A harmadik gyermek után, mikor még gyes-en volt, került a helyi [bizalmas adat]-ba, ahol azóta is dolgozik, mind a [bizalmas adat]-ként, mind egyéb dolgokat végzőként. Például, az interjú készítése közben a gyereknapi felöltöztetendő szalmabábura varrtak jelmezt. Férje szakmáját illetően kőműves. Így dolgozott egy ideig, majd a Volánnál dolgozott gumiszerelőként, első szívűtétéig. Ezután lett rokkantnyugdíjas, aminek ellensúlyozására kezdtek bele otthon a komolyabb állattatásba és kertművelésbe. Mind a három gyermek tanul még, általános iskolások.

A harmadik kérdezett gépipari végzettséggel rendelkezik. Gyárakban dolgozott, [bizalmas adat]-en pedig ő a helyi általános iskola [bizalmas adat]-ja. Felesége szintén gyári munkásként dolgozott, és dolgozik is. Viszont az nem derült ki, hogy hol, továbbá lányának a végzettsége és mostani helyzete sem. Kertet viszont mindig műveltek, igaz, csak egy nagyon kis parcellát. Állattenyésztéssel nem foglalkoznak.

A **második dimenzió a település társadalma és gazdasága**. Tehát a település bemutatása (gazdaság, infrastruktúra, kiépítettség, társadalom), közfoglalkoztatás részletesebb kifejtése helyi viszonylatban. Gyakran kiemelték, hogy a falu viszonylag csendes, és a természeti környezetét tekintve, különösen szép helyen fekszik (hegyes-völgyes vidék, kanyargós utak, jó levegő). Pozitívum volt az is, hogy minden órában jár busz [bizalmas adat]-be, a kb. öt kilométerre fekvő városba, és a messzebbi települések ([bizalmas adat]) is viszonylag jól megközelíthetők. Azonban a gazdaságot és ezzel együtt a munkalehetőségeket egyértelműen keveslik. A faluban a közfoglalkoztatáson kívül lényegében nincs más. Ez az oka annak is, hogy sokan járnak el a környező gyárakba dolgozni, vagy vállalkozók visznek embereket munkába.

Fontosnak tartották azonban kiemelni, hogy, bár kicsi településről van szó, az, hogy néhány éve nem szüntették meg az általános iskolát, sokban hozzájárult a falu mostani,

lakosságbeli helyzetéhez. A faluban található tehát iskola, óvoda, gyermekház, idősek otthona, posta, és közétkezdé. Érdekesség továbbá, hogy a falu [bizalmas adat]-i részén 8-10 finn tulajdonban lévő ház is van. Ez azt jelenti, hogy finnek megvásároltak házakat, felújították őket maguknak, és, mint nyaraló vagy hétvégi ház üzemelnek azok.

A falu társadalmát illetően, bár majdnem fele arányban vannak roma és nem roma etnikumúak, azt állították, ez nem okoz semmilyen konfliktust. Ami viszont gondot okoz, az a szociális földprogram elosztása, és a közfoglalkoztatásban való részvétel, és az ottani munkák kiosztása. Ugyanis, akik nem kapnak vetőmagot, állatokat, azok irigykednek, vagy felháborodnak, hogy ők miért nem. Például a gyerekházban egy néni arról panaszkodott, hogy bár ő minden éven szépen megműveli a kertjét, mégsem kap ilyen fajta támogatást, míg mások, szintén ilyen helyzetben, kapnak. A közfoglalkoztatásban a problémát pedig az jelenti, hogy a munkák kiosztásánál sokszor fontosabb az ismeretség, mint az, hogy valaki nem képes elvégezni egy munkát, mert az egészségügyi állapota nem engedi. *„Van egy munkásasszony, sajnos elfekélyesedett a lába, kórházban volt, kaszás brigádban volt. Szólt neki, hogy vegye őt el onnan, nem könnyebb helyre tette, betette a földesekhez. Pedig azért kapálni egy fekélyes lábbal.”*(Adatközlő, [bizalmas adat])

A közfoglalkoztatásban tehát a falu azon része van, akik amúgy munka nélkül maradnának vagy csak a szociális segélyből élnének. Ennek keretében foglalkoznak állattenyésztéssel, növénytermesztéssel, továbbá vannak azok, akik a falu utcáit takarítják, és azok is, akik a falu környékén bozóttalanítanak, kaszálnak, egyebek.

A harmadik dimenzió a földprogram folyamata. Azaz, mit csinálnak a földprogramban, mit termelnek, mi alapján kapnak vetőmagokat és állatokat, hol gazdálkodnak, vannak-e képzések? Hogyan zajlik a megszervezése ennek, továbbá művelnek-e területet a földprogramon kívül is? Mind a hárman részt vesznek benne, már a legelső, 2011-es indulástól. [bizalmas adat]-en a vetőmagok általános konyhakerti növényeket (paradicsom, paprika, hagyma, burgonya, stb.), az állatok pedig 10-10db csirkét és kacsát jelentenek. Elvileg az kapja meg ezt a támogatást, aki három vagy annál több gyermekkel rendelkezik, vagy hátrányos helyzetű. A gyakorlatban viszont olyanok is igényt tarthatnak rá, akik megművelik a kertjüket mindig, de esetleg nem férnek bele az említett két kategóriába. A kérdezettek szerint a [bizalmas adat] az, aki eldönti, hogy ki kap, továbbá ő az, aki meg is kérdezi, hogy kell-e az adott évre.

Azonban nem ilyen egyszerű bekerülni ebbe a körbe. Minden évszakban ellenőrzi a [bizalmas adat] és a [bizalmas adat] a kerteket és az állatokat, lefényképezi őket, és azok, akiknél már nincsenek meg az állatok, vagy rosszul tartják őket, vagy a kert nincs gondozva, azok a következő éven nem kaphatnak. Ezt a szigorítást azért is kellett bevezetni, mert sokan egyből eladták a magokat, állatokat. Ezen felül azonban nem igazán van megkötés abban, hogy ki mint végzi el otthon ezeknek a gondozását. Viszont általánosságban azt lehet mondani, hogy, mivel mind a három alany olyan családból származik, akiknek a szüleik is gazdálkodtak, hogy az egész család részt vesz benne. Továbbá ebből adódik az is, hogy szintén mind hármójuk rendelkezett már bevetett kerttel és állatokkal a program előtt is, és nyilván, az osztás nélkül is folytatnák ezt a tevékenységet.

Csakugyan vissza lehet csatolni az előzőekhez azt, hogy általában nem kérnek másoktól szaktanácsot, mivel mindenki ért hozzá. Ha pedig mégis kérnek, akkor nem szaktanácsadóktól (akik nincsenek is a faluban a kérdezettek szerint), hanem a tapasztaltabbaktól, idősebbektől, családtagoktól, barátoktól kérdezik meg a dolgokat.

Ha valaki nem kér csak vetőmagokat, vagy állatokat, akkor helyette nem kap többet ebből vagy abból. Például az ötgyermekes családnál nem szeretnek kacsát nevelni, és bár megkérték a [bizalmas adat]-t, hogy a 10db kacsá helyett kapjanak még 10db csirkét, ez nem valósulhatott meg. Ez kisebb konfliktust is szokott okozni, mivel sokan panaszkodtak arra, hogy a kacsát nagyon nehéz nevelni, sok baj van vele, és inkább csak csirkét szeretnének, ám ez ügyben nem történt változás. Amikor valami megmarad - például a harmadik interjúalany esetében, akik nem foglalkoznak állattartással, ezért nem viszik el soha a kisállatokat -, akkor a maradékot vagy odaadják (arányosan) olyanoknak, akik az első körben nem kaptak volna, vagy, ha ezen felül még marad, akkor azokat a közmunkaprogram keretében művelt állatokkal együtt nevelik, és növényekkel együtt termesztik.

A program keretében voltak képzések is, leginkább a növény és állattenyésztéssel kapcsolatban. Például az első alany egy olyanban vett részt, ahol a különböző növények gondozásával ismerkedtek meg részletesen a résztvevők.

A **negyedik dimenzió a hatalmi viszonyokat** tárta föl. Ki az, aki utasításokat ad ki, kit tekintenek főnöküknek, ki ellenőrzi a munkájukat, csinálhatnak/csinálnak-e mást mellette? Mind a három alany szerint a [bizalmas adat] az, aki a legfőbb vezetője a földprogramnak a faluban. Érdekeség, hogy a kérdezettek, és mások a faluban is, sokszor összemosták a

közfoglalkoztatást és a földprogramot, és úgy nyilatkoztak róluk, mintha azok egymással kapcsolatban lennének. Különösen akkor, amikor arról kérdeztük őket, hogy kik az irányítók.

A főnök tehát a [bizalmas adat], aki nem csak kiadja a munkát, hanem ellenőrzi is annak végzését, a már említett házlátogatás és fényképezés által. Tehát, ha valaki nem gondoskodik eléggé a kertjéről és az állatairól, akkor következő éven nem vehet részt ebben, s akkor sem, ha a magokat és az állatokat eladják, nem pedig felhasználják. Mellette megjelennek még a brigádvezetők, akik a közfoglalkoztatásban a különböző feladatok felügyelői, és a munkások közül a tapasztaltabbak, akik már régebb óta benne vannak mind a közmunka-, mind a földprogramban. Azonban ezzel a felállással nem mindenki elégedett. Elmondásuk szerint a [bizalmas adat] túl sok mindent csinál egyedül, és nem adja ki a kezéből az ellenőrzés feladatát, amiből ők arra következtetnek, hogy nem bízik bennük, holott ők tisztelik őt. Ebből adódik az is, hogy sokszor nem hallgatja meg a dolgozók tanácsait egy-egy kérdésben (pl. adott növény gondozásával kapcsolatban). *„Néha elfogadja a mi döntésünket, ha a földekkel, vagy munkával kapcsolatos, de néha aztán odébb lehet őt 6 métert is rúgni, akkor sem enged belőle. Pedig hát mi csináljuk, csak meg kellene néha hallgatni.”*(Adatközlő, [bizalmas adat])

A földprogram mellett a kérdezetteknek van saját kertje, állatai, tehát a támogatás lényegében csak kiegészítése a már meglévőknek. Semelyikük nem vállal plusz munkát a közfoglalkoztatásban végzett munka és az otthoni feladatok mellé, leginkább azért, mert nincs rá idejük és energiájuk.

Az **eredmény és a hatás** a következő, **ötödik dimenziója** a témának. Azaz milyen termést hoz egy ilyen csomag, mire elég az, mennyi időre? Mi a haszna belőle, mennyire elégedett vele, megéri-e? Változtatott-e a program az életük valamely részén, továbbá van-e esély arra, hogy őstermelővé váljanak, vagy piacra is termeljenek? Az alanyok szerint a termés, ha az időjárás is kedvező, akkor általában annyira elég, hogy az adott év téli időszakának feléig ellássa őket zöldséggel és hússal. Azonban elhanyagolhatónak tartják a különbséget a megvett és az otthon termesztett között. Egyrészt azért, mert sok munkát fektetnek bele, másrészt pedig azért, mert a vásárolt és az otthoni között kb. 20.000 forintnyi, éves különbség van, amelyet nem tartanak olyan számottevőnek. Pozitívként viszont kiemelték mind a hárman, hogy sokkal jobb minőségű az otthon termelt, jobb ízű, és könnyebb is, mivel így nem kell a boltba menni, hogyha szükség van zöldségre vagy hússra. *„Ugye, amikor kaptuk a csirkét, kacsát, fölneveljük otthon. Amikor megnő, levagdossuk, beteszem a fagyasztóba. Oly,*

gyerekek mit ennének? Hát anyu, kacsát. Kiveszem a fagyasztóból, nem kell szaladnom a boltba. Azért nem mindegy.” (Adatközlő, [bizalmas adat])

A program alap gondolata az volt, hogy a bevetetlen kerteket újra elkezdjék használni az emberek, ezzel is újra berendezkedve az önellátásra/ kiegészítésre, és így megváltoztatni az életüket. Azonban ez nem teljesen így történt a gyakorlatban. Mivel a faluban még mindig jellemző a kertgondozás és állattarás, így nem hozott különösebb változást az életükben. A falu közössége sem lett jobb vagy rosszabb tőle, főleg azért, mert mindenki a sajátját műveli, amivel nem kerül kapcsolatba másokkal. Viszont új dolgokat tanultak a képzések által, tapasztaltabbak lettek, és könnyebbségnek tekintik azt is, hogy nem kell külön, vagy nem kell annyit költeni magok és az állatok beszerzésére, mint azelőtt.

Mivel azonban ez csak a szűk család ellátását jelenti, így fel sem merült a gondolata az östermelővé válásnak. Továbbá ez azért sem reális elképzelés, mert a környéken lévő földeket mások birtokolják, nem a falubeliek. Esetleg akkor látnának rá esélyt, ha a mostani munkájukat feladnák a közfoglalkoztatásnál, és csak a növénytermesztésre és állattenyésztésre koncentrálnának. Ebből kifolyólag pedig piacra sem termelnének.

A legutolsó, **hatodik dimenzió a jövőkép**. Ide tartozik a program újraszervezése, és annak megvalósítása, az újbóli bekapcsolódás, és nem utolsó sorban a szociális szövetkezet kérdése. Mind a három kérdezett újból részt venne a programban, hiszen, ha nem is túl nagy, de segítség, pláne a gyermekek miatt. Az újjászervezést viszont szervezettebben képzeli el. Több ellenőrzéssel, nagyobb választási lehetőséggel (csirke a kacsá helyett például), és nem utolsó sorban, jobban kiterjesztett részvételi feltételekkel.

A szociális szövetkezetről, mint a szociális földprogram továbbfutása, még egyikük sem hallott. Viszont a földprogramból kiindulva, legalább kipróbálás szintjén, szívesen csatlakoznának, s nem tartják lehetetlen ötletnek, mivel a szervezettség és a nagyobb részvételi kiterjesztés lehetővé tenné azt, hogy a falu ténylegesen gazdálkodhasson.

Összességében egy viszonylag pozitív képet festettek le a kérdezettek a szociális földprogrammal kapcsolatban. Hiszen ez segít nekik az otthoni gazdálkodás kiterjesztésében, jobb kivitelezésében, a tapasztalatszerzésre ugyancsak alkalmas. Bár kicsit szervezettebben, és nagyobb tekintettel a résztvevők igényeire, de ismét igényt tartanának rá. Mint továbbfutás,

pedig a szociális szövetkezet is érdekelné őket, bár eddig még nem hallottak róla. Azaz, a program alapján véve hasznos kezdeményezés, és kis változtatással még jobb lehetne.